

OPRAWCA (41) sb m

-c- (36), -cz- (5).

o oraz końcowe a jasne; -a- (30), -ã- (5); -ã- *BudNT*, *SkarŻyw* (2); -a- : -ã- *Mącz* (5:1), *WujNT* (2:1).

sg N *oprawca* (19). ◇ G *oprawce* (4). ◇ D *oprawcy* (2). ◇ A *oprawcę* (3) [w tym: -ą (1)]. ◇ I *oprawcą* (1). ◇ pl N *oprawcy* (5) *GroicPorz* (4), *BibRadz*, *oprawce* (3) *RejWiz*, *RejPos*, *WujNT*. ◇ A *oprawce* (3). ◇ I *oprawcami* (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI(XVIII) – XVIII w.*

1. Człowiek chwytający złoczyńców, oddający ich do sądu, sprawujący nad nimi nadzór i wymierzający im zasądzoną karę; kat, pomocnik kata; lictor *Mymer*¹, *Mącz*, *Cn*; minister *PolAnt*, *Vulg*; *examinator*, *inquisitor*, *latrunculator*, *lorarius*, *quaesitor*, *quaestionarius*, *quaestor Mącz*; *phylacista Calep*; *exactor Vulg*; *accersitor*, *apparitio*, *apparitor*, *officialis*, *officiorum tristium minister*, *servus publicus*, *speculator*, *spiculator*, *submotor*, *virgator Cn* (39) : Iakom ya suknyey Maczieievy Nadolnemv nyewzyl yeno oprawcza na then czas bądący *ZapWar 1524 nr 2163*, *1524 nr 2163*; *Mymer*¹ 11; *GroicPorz mm2 marg*; Bo y złodzyey by łzedł kráść á vřzał tám kátá/ Wieręby fie podobno przelękl páná brátá. Bo iákoś myfl truchleie/ gdy opráwca ftoi *RejWiz 139v*; *BibRadz Ioann 18/18*, *Act 5/21*, 22; *Ergastularius*, *Rządzca*, *Stároftá* álbo opráwca niewolniczy/ który nad niewolniki ma zwierchność. *Mącz 107d*; *Latrunculator*, *Który złodzieye zbiera y wieśi/ opráwca. Mącz 185c*, 336b; Mogł był káždy przespiecznie poładzić Páwłá s. gdy iechał do Dámálzku/ iż iechał ná łup á ná mordowanie ludzi niewinnych: á on wnet miałto opráwce sftał fie káznodzyeia. *RejPos 172v*; *BudNT Matth 26/58*; A on przed fie iáko iádowity pies poftał oprawce/ áby głowę Theodorowę ściáwłzy przyniefli. *SkarŻyw 189*; *Calep 803a*; idźiefz z twym przeciwnikiem do vrzędu/ Itarayze fie w drodze iákobyś był wolen od niego: by cię fnać nie pociągnął przed łędźiego/ á łędziaby cię podał opráwcy: á oprawcáby cię wrzucił do więzienia. *WujNT Luc 12/58*, *Act 5/22*.

W porównaniach (3): á czárt iáko frogi kát iuż vftáwicznie chodzi nád tobą/ á iáko iáki opráwca fthára fie pilno o cię/ áby cie iáko połápic mogł do ciemnych oliádłości fwoich *RejPos 176*, 33v, 164.

W połączeniach szeregowych (6): Ale iż Kátowie/ Opráwcy/ Cekarze w wielkicy nienawifci y zelżywołci v ludzi bywáią *GroicPorz h*, *kk2v*, *mm2*; *lorarius*, *Butel/ Szárgant* który złoczyncę ymuye. *Opráwca* álbo mieyski sługá. *Mącz 197d*, 193b, 336b.

Szeregi: [»cehmistrz abo oprawca«: *Aymondus* [...] był poiman/ iże przepowiedał *Ewánielią Kryftułowę* [...] á był oskarzon od plebaná [...] on cehmiftrz ábo oprawca przyiechał *BazHist 55*.]

»kat i oprawca« (1): gdyby ná cię przypádlá táka przygodá á thákye niefzczęłcie/ iżbyś iuż miał pewnie przyść o gárdło/ [...] y iużby kátowie y opráwce ftali nád głową twoią *RejPos 167v*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»woźny z oprawcą« (1): Gdy fpokoynego zacni náwiedzáią/ Woźny z opráwca warchoła fzukáią. *RejZwierc 227v*.

Przen (10) :

a) *Okrutnik* (1) : Dowie fie *Licynius*/ y pofle trzyftá żołnierzow innych/ áby ony nowo wierzące pobili. [...] Y wołáli/ á co to zá oprawca *Licynius*? *SkarŻyw 189*.

b) Czart, diabeł (9) : *RejWiz* 178; *RejPos* 118v, 249v; Iuż podźcie precz złościwi coście mie [*Boga*] nie ználi/ Iuż tám macie opráwęcę coście mu służyli *RejZwierc* 273.

oprawca czyj (3): owdzye iuż tuż á tuż zá piętámi chodzi zá thobą opráwęcá twoy/ á gotuie tobie záwíze vpadek á zginienie twoie/ gdyż ręká á obroná Páńfka iuż ieft oddalona od ciebie *RejPos* 309, 181v, 192v.

W połączeniu szeregowym (1): ktory [*wieczny pasterz*] położył zá nie dufzyczkę fwoię/ á wykupił ie y wydárł ie od onego froyiego rzeźniká/ opráwęcę á wilká fwiátá tego *RejPos* 122v.

Szeregi: »kat a opravca« (1): Pátrzayże iákiego froyyego kátá á iákiego opráwęcę nád sobą wftáwicznie małz czártá fprofnego *RejPos* 168.

»instygator a opravca« (1): A thu iuż wnet on inftigator á on opráwęcá twoy zábiega/ á żáda/ á prósi dekretu wftáwicznie nád tobą/ ábyś iuż był podan w moc á pod exekucią iego *RejPos* 192v.

2. *Justycjariusz; do końca XV w. urzędnik, który chwycił podejrzanych, przeprowadzał śledztwo i odbywał sąd nad przestępcami szczególnie zagrażającymi porządkowi publicznemu (2)* : Inquisitor, opravcza, justitiarius *BartBydg* 75, 78.

3. [*Ten, kto naprawia: opravęcá/ Reparatör. Item, Lictör, carnifex. Volck Ppp2v.*]

Synonimy: **1.** *butel, cechmistrz, ceklarz, kat, podkacie, siepacz, szargant, szargarz, szerga;*
2. *instycjonarz, justycjonarz;* **3.** *napraszczacz, naprawca, naprawiacz, naprawiciel, polepszacz, polepszyciel, poprawca, poprawiciel, przywrociciel.*

Cf **OPRAWIACZ**